

Asia: VN/26600/2023

Lausuntopyyntö: Työryhmän mietintö ulosottosääntelyn uudistamisesta

Tulojen ulosmittaus

Lausuntonne yleisesti tulojen ulosmittausta koskevista muutosehdotuksista.

Työryhmän mietintö on huolella valmisteltu ja sisältää monipuolisesti tilastotietoa ja vertailua nykytilanteen ja muutosten vaikutusten välillä. Ulosmittaukseen esitettyjen muutoksen tavoitteet ulosmittauksen laskentasääntöjen yksinkertaistamiseksi ja saada ulosmittauksen määrää oikeudenmukaiseksi eri tuloluokkien välillä ovat kannatettavia. Laskentasääntöjen yksinkertaistaminen ei kuitenkaan ole itseisarvo.

Erityisesti vapaakuukausista luopuminen on iso muutos nykyiseen käytäntöön verrattuna. Takuueläkkeen mukainen suojaosuus on ollut jo muutaman vuoden käytössä ja samaan aikaan ulosottovelalliset ovat saaneet vapaakuukausia. Tähän verrattuna olisi kohtuullista säilyttää vähintään pieni- ja keskituloisilla mahdollisuus yhteen tai kahteen automaattiseen vapaakuukauteen kuitenkin siten, ettei suojaosuutta laskettaisi tai ulosmittauksen määrää kiristettäisi ehdotuksen mukaisesta tasosta. Elämisen minimiturvan on säilyttävä ulosotossakin.

Takuusäätiö painottaa, ettei ulosoton pitä olla kenellekään monivuotinen tai toistuva velanmaksupaikka. Ulosottovelallisille on tarjottava tietoa omien taloustaitojen vahvistamiseen ja ohjata heitä hakeutumaan tarjolla olevien velkajärjestelyjen piiriin. Jos pienituloinen ulosottovelallinen on toistuvasti ulosotossa maksamattomien terveydenhuollon asiakasmaksujen takia, hänet pitäisi ohjata selvittämään mahdollisuutensa saada niihin huojennusta tai vapautus. Uuden velattoman alun tai oman talouden tasapainoon saaminen suojaa monelta negatiiviselta vaikutukselta ja ongelmakierteeltä.

Lausuntonne ehdotuksesta säilyttää velallisen suojaosuus takuueläkkeen tasolla (ehdotettu muutos ulosotokaaren 4 luvun 48 §:ään).

Suojaosuus on nostettu nykyiseen, takuueläkettä vastaavaan tasoon vuonna 2023 eli se on ollut voimassa kohta kolme vuotta. Koska ulosmittauksessa ei oteta huomioon asumiskuluja, jotka ovat muiden kustannusten tavoin kohonneet viime vuosina samalla, kun asumistukia on leikattu, on suojaosuuden taso säilytettävä vähintään nykyisellä tasolla. Nykyinenkään suojaosuus ei mahdollista pieni- tai keskituloisille kohtuullisen elämisen viitebudjetin mukaista elintasoa.

Takuueläkkeen tasoinen suojaosuus jättää kaikista pienituloisimmat ulosmittauksen ulkopuolelle ja voi siten vaikuttaa heidän luottokelpoisuuteensa ja mahdollisuuksiinsa reagoida yllättäviin menoihin luoton avulla. Myös sosiaalisen luotonuksen ja Takuusäätiön pienlainan kaltaiset luottotuotteet edellyttävät luotonhakijalta riittävää maksukykyä. Luottoriskien minimoimiseksi maksukyvyyn yhtenä mittarina on tulojen ulosmittauskelpoisuus.

Lausuntonne ehdotetuista ulosmittauksen määrän laskentasäännöistä (ehdotetut muutokset 4 luvun 49 ja 50 §:ään sekä ehdotettu uusi 49 a §).

Ehdotetut uudet laskentasäännöt ovat selkeät, ja ehkä helpommin ymmärrettävät kuin nykyisin voimassa olevat.

Muutoksilla on puolensa. Jos ulosotossa oleva velkamäärä on pienehkö, se tulee sitä nopeammin maksetuksi mitä suurempi ulosmittaus on. Toisaalta mitä pidempään on ulosotossa sitä enemmän se haastaa toimeentuloa.

Uusi laskentamalli keventäisi erityisesti pienituloisten ulosottovelallisten ulosmittauksen määrää. Ensimmäisen ulosmittausvuoden aikana ehdotettu laskentamalli pienentää vuosittaisen ulosmittauksen määrää lähes 2600 euron tuloihin saakka ja seuraavina vuosina noin 2300 euron tuloihin asti. Näitä suuremmilla tuloilla ulosmittaus kiristyy. Pienituloisten toimeentuloa on tarve turvata ja siihen tarpeeseen ehdotus vastaa. Suuremmilla tuloilla on Takuusäätiön asiakaskokemusten perusteella mahdollista velkaantua syvemmin. Mitä pitempään ulosmittaus kestää, sitä tiukemmalle joutuu myös keski- ja suurituloisten talous. Tällöin on tärkeää, että ulosottovelallinen saa neuvontaa ja ohjausta hakea muuta ratkaisua velkatilanteeseensa monivuotisen ulosoton sijaan.

Lausuntonne ehdotuksesta velallisen elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioimiseen tulojen ulosmittauksessa (ehdotetut muutokset 4 luvun 48 ja 49 §:iin).

Ulosottovelallisen elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioiminen muuttuisi ehdotuksen mukaan olennaisesti. Jatkossa elatuksen varassa oleva otettaisiin huomioon elatusvähennyksenä. Elatusvähennys koskisi myös velallisen maksamaa elatusapua. Nykyisessä mallissa elatuksen varassa olevan suojaosuus vaihtelee tuloluokittain.

Uusi malli on sinällään selkeämpi ja tasapuolinen. Summana 180 euroa kuulostaa pieneltä ja on nykyistä suojaosuutta pienempi. Lukuisat etuuksien leikkaukset ovat jo lisänneet lapsiperheköyhyyttä. Tästä kertoo tuoreimpana THL:n 25.8.2025 tarkentama laskentamalli sosiaaliturvavaikeuksien vaikutuksista.

Elatusvelvollisuuden rajaaminen biologisiin lapsiin on lakisääteisen elatusvelvollisuuden näkökulmasta ymmärrettävä, mutta tässä ajassa uusperheet ovat hyvin tavallisia. Jos perheen sisällä lasten toimeentulo on hyvin erilainen riippuen omien biologisten vanhempien tulo- tai velkatilanteesta, sitä ei voi pitää lapsen edun mukaisena. Lakiin on tärkeä kirjata selkeästi, että vuoroviikkoasuminen oikeuttaa elatusvähennykseen. Jos asian ilmoittaminen on ulosottovelallisen vastuulla, siitä on tiedotettava selkeästi.

Lausuntonne ehdotuksesta poistaa vapaakuukausia koskevat säännökset sekä muuttaa ulosmittauksen rajoittamista koskevaa säännöstä. (Ehdotus muuttaa 4 luvun 51 § ja kumota 4 luvun 52 ja 53 §:t).

Vapaakuukausista, joiden määrää on viime vuosina lisätty tuntuvasti, ehdotetaan luovuttavaksi kokonaan. Sitä on perusteltu sillä, että niiden vaikutus on otettu huomioon ulosmittauksen laskentasäännöissä. Vapaakuukausien vaikutus vaihtelee ulosmittauksen mukaan. Pienituloinen, jolta ulosmitataan pienempi summa, ei välttämättä saa tehtyä itselleen tarpeellista hankintaa tai maksettua ylimääräistä menoa yhden kuukauden ulosmittauksen määrällä. Kun ulosmittaus on suurempi, myös vapaakuukauden taloudellinen merkitys on suurempi.

Monet vapaakuukaudet pidetään niinä kuukausina, kun tulot ovat suuremmat, esimerkkinä lomarahana maksukuukausi. Tämä hyödyttää ulosottovelallista ja antaa hetkeksi väljyyttä talouteen. Samalla vapaakuukaudet myös hidastavat velkojen maksua, mikä pitkällä juoksulla pitkittää veloista vapautumista ja kerryttää lisää kuluja.

Toisaalta vapaakuukaudet hyödyttävät erityisesti niitä ulosottovelallisia, joiden elämänhallinnassa on haasteita. Ellei velallinen kykene säästämiseen, vapaakuukausi voi tuoda hetken hengähdystauon velkojen maksamiseen. Vapaakuukausimalli helpottaa myös niitä ulosottovelallisia, joilla ulosmittaus on pitkäkestoista. Mahdollisuus vapaakuukauteen esimerkiksi kesällä ja joulun alla voivat auttaa ulosottovelallisia sekä henkisesti että taloudellisesti. Takuusäätiö näkee, että kokonaan vapaakuukausista luopumista kannattaa harkita uudelleen.

Ulosmittausta ehdotetaan rajoitettavaksi, jos laskentasääntöjen noudattaminen olisi kohtuutonta ottaen huomioon ulosottovelallisen yksilölliset olosuhteet. Rajoitus voisi olla vapaakuukauden myöntäminen tai ulosmittauksen määrän rajoittaminen.

Jos vapaakuukausista luovutaan, on tärkeää, että olemassa on joku mekanismi, jolla ulosottovelallinen voi tarvittaessa saada helpotusta ulosmittaukseen. Takuusäätiö esittää kuitenkin huolensa, miten tasavertaisesti ulosmittauksen rajoittaminen lopulta toteutuisi. Sen hakeminen olisi ulosottovelallisen aktiivisuuden varassa. Tällöin on erittäin tärkeää varmistaa, että ulosottovelallisilla on riittävästi tietoa, milloin rajoitusta voi saada ja miten sitä haetaan. Takuusäätiö pitää tässä riskinä, riittävätkö kaikkien ulosottovelallisten osaaminen ja voimavarat asioiden selvittämiseen ja ulosmittauksen rajoittamisen hakemiseen tarpeessakaan. Yhtä tärkeää on varmistaa, että rajoittamisen taustalla oleva harkinta on kaikille sama ja yhtäläinen.

Lausuntonne työryhmän mietinnön jaksossa 5.1 esitetystä sekä oikeusministeriön muistiossa käsitellystä vaihtoehdosta, jossa velalliselle viran puolesta myönnettävät vapaakuukaudet säilytettäisiin osittain.

Takuusäätiö kannattaa, että viran puolesta myönnettävien vapaakuukausien osittaista säilyttämisestä tarkastellaan vielä vaihtoehtona. Ehdotuksessa rajoitettaisiin vapaakuukauden rahallista arvoa puoleen suojaosuudesta, mikä varmistaisi vapaakuukaudesta koituvan taloudellisen hyödyn pysymisen kohtuullisena.

Sen sijaan suojaosuuden laskeminen tai ulosmittauksen kiristäminen, jotta tuloluokissa 1 ja 2 olisi mahdollista saada 1 tai 2 vapaakuukautta on kohtuuton ottaen huomioon kasvaneet asumisen ja elämisen kustannukset. Erityisesti tuloluokassa 1 ulosmittauksen määrä on joka tapauksessa pieni, jolloin vapaakuukausien hyötykin jää monessa tapauksessa vaatimattomaksi.

Lausuntonne ehdotetusta muutoksesta jatkuvan elatusavun perintää koskevaan säännökseen (ehdotettu muutos 4 luvun 54 §:ään).

Takuusäätiö pitää tärkeänä lapsen oikeutta riittävään toimeentuloon, mikä edellyttää elatusavun tehokasta perintää. Mikäli elatusvelvollisuus on mitoitettu liian suureksi ja vaarantaa ulosottovelallisen toimeentulon, hänet on ohjattava hakemaan muutosta elatussopimukseen. Lapsen etu on myös se, että ylivelkaantuneella vanhemmalla on voimavaroja ja mahdollisuus viettää aikaa lapsen kanssa.

Lausuntonne tulojen ulosmittaukseen ehdotettujen muutosten vaikutuksesta velallisten ja velkojien asemaan. Arvioitko ehdotetuilla muutoksilla olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

Jos velkoja maksetaan keskeytyksettä ja ulosmittausta rajoittamatta, velat voivat tulla nopeammin ja pienemmillä kuluilla maksetuksi, mikä on velallisen etu. Niillä, joilla ulosmittaus pienenee nykyisestä muutosta tarkoittaa maksuajan pitenemistä ja kulujen kasvamista.

Ulosmittauksen alarajan nouseminen nostaa myös luottokelpoisuuden rajaa. Jatkossa pienituloisten on entistä vaikeampi saada kohtuullisia luottotuotteita. Tämä voi lisätä epätoivottavaa velkaantumista. Takuusäätiön asiakaskunnan veloissa on erilaiset laskulla ja osamaksulla velkaantuminen lisääntynyt. Asumismeno on iso säännöllinen kulutussitoumus, josta tinkimistä näkyy myös aiempaa enemmän.

Vapaakuukausista luopuminen ja siirtyminen ulosottovelallisen olosuhteiden perusteella mahdolliseen ulosmittauksen rajoittamiseen edellyttää, että siitä on riittävästi tietoa saatavilla. Taloudellisesti heikossa tilanteessa olevilla on usein muitakin haasteita elämönhallinnassa, jolloin kynnyks hakea rajoitusta voi olla ylivoimainen. Lisäksi on pelkona, että olosuhteiden tulkinta ei ole yhdenmukaista ja siten ulosottovelalliset ovat jatkossa eriarvoisessa asemassa.

Lausuntonne tulojen ulosmittaukseen ehdotettujen muutosten taloudellisista vaikutuksista sekä vaikutuksista palkan maksajien asemaan. Arvioitko ehdotetuilla muutoksilla olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

-

Muut ulosottokaaren muutosehdotukset

Lausuntonne ehdotuksesta muuttaa velvollisuutta lähettää ulosmittauksen ennakoilmoitus toistuvaistulon ulosmittauksesta ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotetut muutokset 3 luvun 33 ja 34 §:iin)

-

Lausuntonne ehdotuksesta muuttaa luonnollisen henkilön rahavaroja koskevaa erottamisetua ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotettu muutos 4 luvun 21 §:n 1 momentin 6 kohtaan)

Rahavarojen erottamisetuun ehdotetaan korotusta ja siihen liittyvän yhden kuukauden määräajan poistamista. Ehdotukset ovat kannatettavia.

Erottamisetu mahdollistaa säästämisen tulevaan isompaan menoon tai hankintaan tai yleisemmin puskuriksi yllättäviä menoja varten. Säästämiseen kannustaminen ja sen mahdollistaminen tukevat parhaimmillaan oman talouden hallintaa. Tämä voi myös kannustaa lisätulojen hankintaan.

Peilaten Takuusäätiön kokemuksiin omasta asiakaskunnasta, hyvä tarkoitus ei välttämättä johda yhtä hyvään lopputulokseen. Pienituloisilla ulosottovelallisilla säästämisen mahdollisuudet ovat varsin rajalliset. Kun otetaan huomioon, että monella on haasteita sekä talouden hallinnan että jaksamisen ja mielenterveyden kanssa, emme pidä kovin todennäköisenä, että erottamisedun korottaminen tuottaa sillä tavoiteltavia tuloksia kaikkien ulosottovelallisten osalta. Vapaakuukaudet ovat todennäköisesti toimivampi ratkaisu, jos säästäminen ei onnistu tai ole mahdollista.

Lausuntonne ehdotuksesta lisätä lakiin velallisenä olevan kuolinpesän rahavaroja koskeva erottamisetu ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotettu 4 luvun 21 §:n uusi 3 momentti)

-

Lausuntonne ehdotuksesta muuttaa velallisen maksusuunnitelman lakkauttamista koskevaa säännöstä ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotettu muutos 4 luvun 59 §:n 2 momenttiin)

Takuusäätiö pitää tärkeänä, että ennen maksusuunnitelman lakkauttamista ulosottovelalliselle annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi asiassa. Vaikeudet maksusuunnitelman noudattamisessa voivat johtua myös ulosottovelallisista riippumattomista syistä tai olosuhteissa tapahtuneista muutoksista. Ulosottovelallinen ei välttämättä ymmärrä tai hänellä ei ole voimavaroja olla asiassa etupainotteisesti aktiivinen. Ulosottovelallisen tilanteen kartoittaminen ennen maksusuunnitelman lakkauttamista olisi tärkeää. Kyse voi olla väliaikaisesta maksuvaikeudesta tai tarpeesta muuttaa maksusuunnitelmaa, jotta sen noudattamiselle on taloudelliset edellytykset.

Lausuntonne ehdotuksesta muuttaa velallisenä olevalta kuolinpesältä ulosmitattujen varojen tilittämistä koskevaa säännöstä ja ehdotuksen arvioiduista vaikutuksista. (Ehdotettu muutos 6 luvun 16 §:n 1 momenttiin)

-

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

Lausuntonne työryhmän ehdotuksesta muuttaa sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausta koskevaa lainsäädäntöä.

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittauksen mahdollistaminen muista kuin tiettyyn tarkoitukseen myönnettyistä etuuksista selkeyttäisi ja yksinkertaistaisi etuuksien ulosmittausta. On kuitenkin tärkeää turvata kaikkein haavoittuvimmassa asemassa ja tilanteessa olevien riittävä toimeentulo. Tarkoituksenmukaista ei myöskään ole, jos ulosmittaus johtaa kasvavaan toimeentulotukitarpeeseen.

Lausuntonne työryhmän ehdotuksen vaikutuksista. Arvioitteko sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaukseen ehdotetuilla muutoksilla olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

-

Henki- ja eläkevakuutusten ulosmittaus

Lausuntonne ehdotetusta ulosottokaaren 4 luvun 70 §:n muutoksesta ja sen arvioiduista vaikutuksista. Arvioitteko ehdotetulla muutoksella olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

-

Lausuntonne ehdotetusta vakuutuslainsäädännön 54 §:n muutoksesta ja sen arvioiduista vaikutuksista. Arvioitteko ehdotetulla muutoksella olevan sellaisia vaikutuksia, joita mietinnössä ei ole tunnistettu?

-

Varojen kohdentaminen saatavan osille

Lausuntonne työryhmän muistiosta

Työryhmän muistiossa on perusteltu kattavasti, miksi nykyistä varojen kohdentamista ei ole syytä muuttaa. Luottomarkkinat muuttuisivat olennaisella tavalla, jos luoton maksaminen olisi kannattavampaa ulosoton kautta kuin vapaaehtoisesti.

Varojen kohdentaminen viime sijassa pääomalle tarkoittaa kuitenkin ulosmittauksen keston pitenemistä, erityisesti jos velkoja on useita ja summat ovat suuria. Velallinen on usein maksanut luottoja useamman vuoden ajan ennen niiden päätymistä ulosottoperintään. Erityisesti jos kyseessä on kalliskorkoinen luottotuote, siitä on maksuohjelman alkuvuosina maksettu jo huomattava summa korkoja ja kuluja pääoman lyhentymättä juuri ollenkaan.

Varojen kohdentamisesta voi sopia velkojan kanssa ja tätä mahdollisuutta olisi tietyissä tapauksissa hyvä saada hyödynnettyä enemmän. Ottaen huomioon maksuhäiriöisten ja ulosottovelallisten lukumäärä, yksityishenkilöiden velkajärjestelyjä myönnetään vuosittain vähän. Myös sen kehittämiseen ja sujuvoittamiseen on jatkossa syytä kiinnittää enemmän huomiota.

Muut mietintöä koskevat huomiot

Lausunnonantajan muut huomiot työryhmän mietinnöstä, työryhmän varojen kohdentamista koskevasta muistiosta tai oikeusministeriön vapaakuukausia koskevasta muistiosta.

Takuusäätiö pitää tärkeänä, että vuosien kestoista ulosmittausta on pyrittävä ehkäisemään tarjoamalla ulosottovelallisille riittävästi tietoa saatavilla olevista velkojen järjestelykeinoista. Maksumoraalin ylläpitämiseksi ja velkajärjestelylain edellytykset huomioon ottaen, on tärkeää, että yhteiskunnassa on tarjolla muitakin kohtuullisia velkojen järjestelykeinoja kuin käräjäoikeudesta haettava yksityishenkilön velkajärjestely. Takuusäätiön takaama omasta pankista haettava järjestelylaina on erinomainen vaihtoehto maksukykyiselle velalliselle, jonka velkamäärä on kohtuullinen.

Tavoitteena on oltava, että velallisilla on todellinen mahdollisuus selviytyä ylivelkatilanteestaan kohtuullisessa ajassa. Se lisää yksilön ja perheen hyvinvointia, mutta sillä on myös myönteisiä vaikutuksia pitkällä juoksulla yhteiskunnalle.

Backman-Grönqvist Minna
Takuusäätiö sr.